

janioł

RADOMIR GELHOR

domorzyć

*stp. Zawsze
zawždy*

tamok

DYKCJONARZ

DO KSIĄŻKI
YORMŪN – WYKŁĘTY ANIOŁ

uczyniciel

miedźwa

wrunąć

lubo

zakochały

liszka

RADOMIR GELHOR

YORMŪN – WYKŁĘTY ANIOŁ

DYKCJONARZ
DO
KSIĄŻKI

Ubinam gentium sumus?

Okladka
Radomir Gelhor

vPDF-YWA-D-20170904

© Copyright by Radomir Gelhor
Opole Lubelskie 2017
www.rdmg.eu

ZNAKI DIAKRYTYCZNE I SKRÓTY DO PRZYPISÓW

Znaki fonetyczne mowy góralskiej zapisanej w książce i opis ich poprawnego czytania.
Przygotowane na podstawie informacji nadesłanej przez Pana [Andrzeja Antoła](#).

ô

Jak „uo” („ło”) (w środku wyrazu słabiej), na końcu wyrazu jak „ó” (patrz niżej).

ó

Jak głoska pośrednia między „o” i „u” (nie „u”!!!).

é

Jak coś między „e” i „y”, z tym że najczęściej przechodzi już całkowicie w „y”.

ý

Jak „i”, tylko nie zmiękcza głoski poprzedzającej (archaizm podhalański), np. „sýba” wymawia się „s-iba” (jak w słowie sinus).

Skróty użyte w przypisach

<i>ang.</i>	angielski
<i>aniel.</i>	anielski
<i>b.u.c.</i>	błąd użyty celowo
<i>gw.</i>	gwara
<i>jap.</i>	japoński
<i>łc.</i>	łaciński
<i>neo.</i>	neologizm
<i>nm.</i>	niemiecki
<i>odp.</i>	odpowiedź
<i>pot.</i>	potocznie
<i>przen.</i>	przenośnie
<i>stp.</i>	staropolski
<i>wł.</i>	włoski

DYKCJONARZ

Dykcjonarz archaicznych lub mniej znanych słów i zwrotów użytych w pięcioksięgu: Yormūn – Wyklęty Anioł: I. [Zarzewie](#); II. Córka Diabła; III. Powrót Arcyksięcia Ciemności; IV. Miasto Bogów; V. Wspomnienia. Słownik uzupełniany będzie o kolejne słowa i wyrażenia wraz z pojawianiem się kolejnych części. Hasła zamieszczone w dykcjonarzu objaśnione są tylko w znaczeniu pojawiającym się w pięcioksięgu. Nie jest to zatem samodzielnie funkcjonujący słownik i powinien być traktowany jako dodatek do książki.

A

A duchem *daw.* – Szybko.

A juźci *gw.* **ajuści**, **ajuściż** *daw.* – A jakże, ma się rozumieć, naturalnie; tak, tak właśnie.

Abo, **aboż** *stp.* – Albo.

Abowiem *stp.* – Gdyż, bowiem, bo, ponieważ.

Abych *stp.* – Abym.

Aczkołe, **aczkoli** *stp.* – Aczkołwiek.

Aczli *stp.* – Jeżeli.

Ady *gw.* – Przecież, wszak.

Agaryk, **gąbka modrzewiowa**, **huba biała**, **huba lekarska** – Grzyb stosowany popularnie przez medycynę średniowieczną przy leczeniu ludzi i zwierząt. Między innymi do tamowania krwi. Gatunek pod ścisłą ochroną (uważany również za wymarły).

Ala! *daw.* – Wykrzyknik zachęcający: dalej! hejże!

Alboż *stp.* – Wzmocnione pytanie lub wykrzyknik: czy, czyż.

Aleć *daw.* – Jednak, wszakże (Uwaga: wyraz

stosowany wielokrotnie, lecz również w znaczeniu: „ale”, z dodaną na końcu partykułą emfatyczną „ć”).

Alibo *stp.* – Albo, lub.

Aliści *daw.* – A jednak, mimo to.

Aliż *daw.* – Aż.

Alkowa – Wydzielona część izby, pokoju, najczęściej w formie wnęki bez okien, przeznaczona na sypialnię.

Amaterasu *jap.* 天照 Świecąca na niebie – Japońska bogini słońca.

Ambaras *daw.* – Kłopot, tarapaty, trudności.

Amfitrion – Bardzo szczodry dla gości gospodarz.

Anathema sit! *łc.* – Bądź przeklęty!

Ancykryst *gw.* – Przeciwnik, fałszywy Chrystus; diabeł.

Androny *daw.* – Głupstwa, brednie, banialuki, słowa nieprawdziwe, pozbawione sensu.

Angiel *stp.* – Anioł.

Animus *łc.* – Duch, dusza.

Ano jako *daw.* – A jakże.

Antydot *łc.* *Antidotum* – Odtrutka.

Anuż *gw.* – A jeśli.

Apage, Satanas! *tc.* – Idź precz, szatanie!

Aplaudować *daw.* – Klaskać.

Architriclinium *tc.* **Architryklin** *stp.* –

Główna jadalnia, pokój balowy, salon.

Argumenta *daw.* – Argument.

Ariergarda – Oddział, pododdział maszerujący z tyłu, zabezpieczający tyły kolumny.

Arzekąc *stp.* – Mówiąc.

Atoli *daw.* – Jednak, jednakże, wszakże.

Augustus mortuus est, habemus novum

Augustum *tc.* – Umarł król, niech żyje król.

Aura – Niewidzialna emanacja lub pole

energetyczne, otaczająca wszystko, co żyje.

Azać *gw.* – Czyż.

Azali, zali *stp.* – Czy.

Aże, jaż *stp.* – Aż.

Ażno *gw.* – Aż tu, aż oto.

B

Baba *daw. gw. pot.* – 1) Kobieta, niewiasta; 2) kobieta zajmującą się leczeniem, znachorka, zielarka; 3) Żona.

Babie uszy – Smardz jadalny, zwyczajny.

Gatunek grzyba należących do rodziny smardzowatych. Obecnie gatunek objęty ścisłą ochroną gatunkową w Polsce. Spożyty w stanie surowym toksyczny.

Babrotać *gw.* – Mamrotać, mówić pod nosem.

Bacność *daw.* – Czujność.

Balamucić *daw.* – Kręcić, mydlić oczy.

Bałwan *daw.* – Posąg bóstwa obdarzony czią.

Baranica *gw.* – Skóra barania.

Baraniec *daw.* – Baran.

Bardunka *gw.* – Kolorowa chusta na głowę.

Barwiany *daw.* – Kolorowy, barwiony, farbowany, barwny.

Bar-z *gw.* – Bardzo.

Barzuj *gw.* – Bardziej.

Basior – Dominujący samiec wilka.

Bazyliszek – Mityczne stworzenie przypominające olbrzymiego węża lub jaszczurkę.

Bąk *daw.* – Żartobliwie: dziecko.

Bąść *gw.* – Być.

Bee *gw.* – Będzie.

Bełt – Pocisk używany przy strzelaniu z kuszki. Przypomina strzałę.

Bez *gw.* – Przez.

Bez ochyby *gw.* – Na pewno, bez wątpienia.

Bezbożńczyk *stp.* – Bezbożnik, człowiek niewierzący w Boga, poganin.

Bezdzięczny *stp.* – Wymuszony, przymusowy.

Beze *gw.* – Bez.

Bezgłębny *daw.* – Niezgłębiony.

Bezpotrzebnie *daw.* – Niepotrzebnie.

Bezprzestannie *daw.* – Nieustannie, ciągle, ustawicznie.

Bezprzytomny *daw.* – Nieprzytomny.

Bezślubny *daw.* – Nieślubny.

Bezumny *daw.* – Bezrozumny, głupi.

Bezwidomy *daw.* – Niewidomy.

Bezwolny *daw.* – Człowiek niewolny (niewolnik).

Bezzienny *daw.* – Niezmienny.

Białka *daw.* – Zameżna kobieta, niewiasta. Skrót od: białołgowa.

Biednik *stp.* – Biedak, biedny.

Bielak – Zając.

Bierwiono – Duży kawałek drewna przeznaczony na opał, polano.

Bież *stp.* – Biegaj, śpiesz się. Forma rozkazująca słowa bieżec – biec, śpieszyć.

Bieżeć *daw.* – Biec, śpieszyć, pędzić.
Bitewny *daw.* – Bojowy.
Bitny – Zdatny do bicia się, waleczny.
Blank, blanka – Zębate wycięcie murów i wież.
Blaskawy *stp.* – Błękitnawy.
Bleskot *daw.* – Błysk (np. słońca, oczu, wody).
Blizu *stp.* – Blisko.
Błoniastoskrzydły *daw.* – Mający błoniaste skrzydła.
Błyszczydło *gw.* – Cacko, świecidełko.
Bobonić *gw.* – Czarować, zaklinać.
Bockać *gw.* – Całować.
Bodajesz śliz! *daw.* – Żebyś przepadł! (przekleństwo).
Bodejaki *gw. daw.* – Byle jaki.
Boginiak – Dziecko porzucone przez boginki.
Boginka – Wrogi demon w wierzeniach słowiańskich.
Bohatyrny *gw.* – Bohaterski, odważny.
Bolesław I Chrobry – Pierwszy król Polski. Ur. 967, zm. 17 czerwca 1025 roku.
Bombyx mori *lc.* – Jedwabnik morwowy. Motyl nocny. Gąsienicę tych ciem przędą jedwab.
Bożątko – Dobrotliwy duszek zmarłego dziecka.
Bożny *stp.* – Pobożny.
Bożyć się *daw.* – Zaklinać się, przysięgać.
Bójny *gw.* – Bojaźliwy, lękliwy, tchórzliwy.
Braceletka *stp.* – Bransoletka.
Brakteat *lc.* *Braeteatus* – *dosl.* pokryty blaszką złotą – Najczęściej srebrna moneta, bita jednostronnie z cienkiej blaszki.
Bramowany *daw.* – Ozdobiony, obszyty.
Braniec *daw.* – Jeniec.

Branka *daw.* – Kobieta uprowadzona w niewolę.
Bratanka – Bratanica. Córka brata.
Bravissimo *wł.* – Czytaj: brawiss-imo. Okrzyk będący wyrazem zachwytu, najwyższego uznania: Genialnie! Wspaniale! Doskonale! Wybornie! Itp.
Brewiarz – Zbiór modlitw ułożony na różne części dnia, roku lub święta.
Brona *stp.* – Brama, wjazd, wrota do grodu, miasta.
Brzydliwy *stp.* – Brzydki.
Buchasty *daw.* – Szeroki (o ubraniu).
Buczyć się *daw.* – Dąsać się.
Buhaj *pot.* – Byk.
Bułany – Maść konia: płowy, żółto-brązowy.
By *daw.* – Jak, jak gdyby, niby.
Bych *daw.* – Cząstka -bym.
Być za panie bracie *daw.* – Być za pan brat (z kimś, z czymś), żyć z kimś na poufalej stopie, spoufalać się.
Bytować *daw.* – Mieszkać.
Bździuch *gw.* – Dzieciuch, smarkacz. Pogardliwie o małych dzieciach.

C

Cale *daw.* – Wcale, całkiem, zupełnie.
Cap – Stary kozioł.
Cepak *daw.* – Głupek, prostak.
Cewki – Nogi sarny.
Chatranki *daw.* – W mowie złodziejskiej: patrol policyjny.
Chędogi *daw.* – Porządny.
Chęliwy *daw.* – Chętny.
Chimery stroić – Dziwaczyć, kaprysić.
Chiromanta – Wróżbita wróżący z dłoni,

ręko-wieszcz.

Chłupki – Grząski, błotnisty, rzadki, chlu-poczący.

Chłapczarka *gw.* – Dziewczyna oglądająca się za chłopcami.

Chłopi *daw.* – Męski.

Chocia *stp.* **Chociej** *gw.* – Choć, chociaż.

Chodzić na bałyku – Na czworakach.

Chodziwy *daw.* – Trwały, dobrze się noszący.

Chorab *stp.* – Korab, okręt.

Chorzeć *daw.* – Chorować.

Chowaj Boże – Broń Boże.

Chrapy – Część górnej wargi na przykład u konia, okalająca nozdrza zewnętrzne.

Chrobry – Dzielny, mężny, śmiały.

Chromy *daw.* – Kulawy.

Chroślina *stp.* – Chrust, suche gałęzie.

Chudoba *stp.* – Dobytek, mienie, gospodarstwo.

Chwacki *daw.* – Dzielny, dziarski.

Chwaliburca *daw.* – Samochwał.

Chwat – Zuch, śmiałek.

Chwost *gw.* – Ogon.

Chybać *daw.* – Biec, lecieć.

Chycić *daw.* – Chwycić, złapać.

Ciasnoglowy – Głupi.

Ciekać *stp. gw.* – Gonić

Ciele – Dziecko jelenia, jelonek.

Ciemiega *daw.* – Niedolega.

Ciemnica *daw.* – Loch, więzienie.

Cienkusz – Liche piwo, sikacz.

Ciurnać *gw.* – Zaciągnąć, poszarpać (materiał).

Cmekot *daw.* – Lichy kucharz, parzygnat.

Cmoktać *gw.* – Ssać.

Cokole, cokoli *stp.* – Cokolwiek.

Comedentis Animarum *łac.* – Zjadacz

Dusz.

Conscientia *łac.* – Świadomość.

Cora *stp.* – Córka.

Corny *gw.* – Czarny.

Cosik *gw.* – Coś.

Coże – Cóż.

Cudny *daw.* – Piękny.

Cudotwór *daw.* – Cudowne zjawisko, cud.

Cudzokrain *stp.* – Obcokrajowiec.

Cudzoził *stp.* – Ten, co lubi cudze (rzeczy).

F. żeń. – cudzomiła.

Cwał – Najszybsza odmiana chodu końskiego.

Cymes *pot.* – Coś najlepszego.

Cynkowany *stp.* – Cętkowany, pstry.

Cyrkiew *stp.* – Cerkiew. Pierwotna nazwa kościoła, także katolickiego (przed XV wiekiem).

Cyrkowaty – Wyszyty ozdobnie. Od: cyrkować *gw.* – wyszywać ozdobnie.

Cyt – Wykrzyknik nakazujący zachowanie ciszy.

Czahar *gw.* – Zarośla, złożone z rozmaitych drzew.

Czarnawy *stp.* – Czarniawy, dość czarny, niezupełnie czarny.

Czatownik *daw.* – Wartownik wypatrujący z czatowni, a więc miejsca przeznaczonego do obserwacji.

Czban *stp.* – Dzban.

Czedo *daw.* – Dzieci.

Czem duch – Czym prędzej, prędko, co tchu.

Czerepica *daw.* – Dachówka.

Czerwieniec, czerwony, czerwony złoty *daw.* – Złota moneta, dukat.

Czewiki *gw.* – Trzewiki.

Czmerać *daw.* – Grzebać, gmerać.

Czołem bić – Kłaniać się nisko.

Czołem! – Dawne powitanie zawierające skróconą myśl: „Czołem przed tobą biję” i okazujące szacunek witanej osobie.

Czwartynasty *stp.* – Czternasty.

Czystość ciała *przen.* – Niewinność.

Ć

Ćma – Ciemność.

D

Dać pozór *daw.* – Mieć baczenie.

Dadźbóg, Dadźbog, Daźbóg, Dabóg – Bóstwo Słowian.

Dajmon *daw.* – Demon.

Dale *stp.* – Dalej.

Daleczno *gw.* – Daleko.

Dalibóg – Doprawdy, słowo daję.

Darcie pasów – Jedna z wielu kar w średniowieczu polegająca na nacięciu skóry, na przykład na plecach, i wyrywaniu jej z ciała.

Darmicą *stp.* – Za darmo.

Darmostaj *daw.* – Darmozjad.

Darunek *stp.* **darék** *daw.* – Podarek, podarunek, upominek, prezent.

Darzyć się *daw.* – Wieść się, dźać się, szczęścić się.

Dąpiec *stp.* – Kij dębowy.

De facto *lc.* – Czytaj: de fakto. W rzeczywistości.

Deliberować *daw.* – Przemyśliwać, rozmyślać, łamać sobie głowę.

Derha *daw.* – Dera, grube, kosmate okrycie konia.

Dębiany *daw.* – Dębowy.

Dębrze *stp.* – Bór, las.

Dęga *stp.* – Blizna, szrama.

Diabaz – Inaczej doleryt. Magmowa skała wulkaniczna.

Djaboł *gw.* – Diabeł.

Djaszek, diasek *stp.* – Diabeł.

Dłamsić *gw.* – Miętosić, gnieść.

Dłubanka – Łódź zrobiona z wyżłobionego pnia drzewa.

Długoląg *daw.* – Człowiek wybujałego wzrostu.

Długowielej *stp.* – Bardzo długo.

Długozyczny *stp.* – Długowieczny.

Do dom *daw.* – Do domu.

Do nowa *daw.* – Na nowo.

Do prześwitku *daw.* – Do świtu, do wczesnego rana.

Do tych por *daw.* – Dotąd.

Do źgna *gw.* – Całkiem, zupełnie.

Dobrodawca *stp.* – Dobrodziej, dobroczyńca.

Dobrota *stp.* – Dobroć, łaskawość.

Dobruchny *daw.* – Bardzo dobry.

Dobrześlawieństwo *stp.* – Błogosławieństwo.

Dochynąć *gw.* – Dosięgnąć, dostać.

Dociepnąć *gw.* – Dorzucić.

Docz *stp.* – Do czego.

Dojąć *daw.* – Dosięgnąć.

Dojść *daw.* – Dopaść.

Dokądkoli *stp.* – Dokądkolwiek.

Dokupny *stp.* – Przekupny, sprzedajny.

Doma *daw.* – W domu.

Domężna panna *daw.* – Panna na wydaniu, dojrzała.

Domnimać się *daw.* – Domniemać się, domyślić się.

Domorosły *daw.* – Wychowany w domu, niebywały w świecie.

Domorzyc *daw.* – Dobić.
Doniekąd *stp.* – Do jakiegoś czasu.
Donośnym wzrokiem – Daleko sięgającym.
Dopiro *gw.* – Dopiero.
Dopospołu *daw.* – Razem, do kupy.
Dopotąd *gw.* – Dopóki, póty.
Dorozumiewać się *daw.* – Domyślać się.
Dorozumnie *daw.* – W sposób logiczny, jasny, oczywisty.
Dosiela *stp.* – Dokąd.
Dosyć uczynić *daw.* – Zaspokoić.
Doszeptać *daw.* – Dopowiedzieć szeptem.
Dości *gw.* – Dość, dosyć.
Dośmiertny *daw.* – Dozgonny.
Doświecać się – Dopalać się.
Dozwolić *gw.* – Pozwolić.
Dożrewać *gw.* – Dojrzewać, dorosnąć.
Dół *przen.* – Grób.
Draco Triceps *łc.* – Trójgłowy smok.
Drako *łc. Draco* – Smok.
Drapichrust *daw.* – Włóczyki, powsinoga.
Drapieżca *daw.* – Grabieżca, rabuś.
Drażnić się *gw.* – Droczyć się, przekomarzować.
Drewutnia – Przewiewna budowla do przechowywania drzewa przeznaczonego na opał.
Drgliwy *daw.* – Drżący, drgający.
Drobiazgi *daw. przen.* – Dzieci, maluchy.
Drobiażdzik *daw.* – Zdrobnienie od: Drobiazg. Drobiażdżek.
Drugdy *stp.* – Czasem, niekiedy.
Druszczka *gw.* – Druzka, przyjaciółka.
Druzga *daw.* – Kawalek, odłamek powstały wskutek rozbicia czegoś.
Druzba *daw.* – 1) Przyjaciel, ktoś bliski i zaufany; 2) Towarzystwo, drużyna.

Dryjakiew, drjakiew *daw.* – Lek złożony z różnych składników.
Dryndolić *gw.* – Gderać.
Drzec gębę *przen.* – Ziewać.
Drzewce – Drewniany drzątek, element składowy broni obuchowej i drzewcowej.
Drzewiany *stp.* – Drewniany.
Drzewiej *daw.* – Dawniej, wcześniej.
Drzewię *gw.* – Drzewo.
Drzewina *daw.* – Młode, małe drzewko.
Drzewiyj *gw.* – Dawniej.
Drzyskóra *gw.* – Zdzierca.
Drżączka *daw.* – Febra. Współcześnie: malaria lub zimnica. Choroba pasożytnicza objawiająca się między innymi dreszczami.
Duchy Światłości, *pot. duchy dobre, niebieskie* – Anioły. Anioły występujące w księżce należą do istot nadniebiańskich. Dzielią się na trzy zasadnicze grupy: Duchy Światłości, Duchy Wykłeć i Złe Duchy, zwane przez ludzi diabłami. Do tej pierwszej zaliczają się wyłącznie Świetliste Anioły, do drugiej Wykłeć, do trzeciej zaś Upadli (Zbuntowani) Aniołowie.
Dukat – Złota lub srebrna moneta.
Dukt – Prosta droga w lesie powstała przez wycięcie drzew.
Dur *daw.* – Środek odurzający.
Durek *gw.* – Dureń.
Dusznica – Dusznica bolesna, dusznica sercowa. Choroba występująca w napadach gwałtownego bólu w okolicy serca z uczuciem duszności.
Dusznik *daw.* – Otwór wentylacyjny.
Dutki *gw.* – Pieniądze.
Dwok *daw.* – Dwóch.
Dwoostrzy *daw.* – Obosieczny, mający dwa ostrza.

Dworować *daw.* – Żartować, kpić.
Dworzec *daw.* – Dwór, pałac.
Dyć *gw.* – Przecież, wszakże.
Dydki *gw.* – Piersi.
Dymnik – Otwór w strzesze (zamiast komina), którym uchodzi dym.
Dymówka *lc.* *Hirundo rustica* – Jaskółka o silnie rozwidlonym ogonie, lepiąca gniazda wewnątrz budynków.
Dyszkant – Najwyższy (najcieńszy) głos żeński, sopran.
Dzbaniec *daw.* – Wielki dzban.
Dziad *daw.* – Dziadek.
Dziapa *daw.* – Japa, gęba.
Dziczka *daw.* – Dzika dziewczyna.
Dziczyna *daw.* – Mięso z dzika.
Dzieciństwo *daw.* – Dzieciństwo.
Dzieciński, dziecki *stp.* – Dziecięcy.
Dzierzgnąć *gw.* – Trzeć, obcierać.
Dzieś *gw.* – Gdzieś.
Dziewosłęb, dziewosłęb *daw.* – Poseł od starającego się o pannę, proszący w jego imieniu o jej rękę, swat.
Dzięgi *gw.* – Pieniądze, monety.
Dziura *stp.* – Dziura.
Dzisiok *gw.* – Dzisiaj.
Dziura, jama, komora *pot.* – Ciemne pomieszczenie wydrążone w ziemi bez dostępu dziennego światła spełniające funkcję karceru, tj. celi pozbawionej okien i pryczy.
Dziwnostraszny *daw.* – Potworny.
Dzwon spiszowy – Wykonany ze stopu miedzi z cyną, cynkiem i ołowiem. Charakteryzuje się dość znaczną twardością.
Dzyndzałki *gw.* – Pierogi.
Dźwiergać *gw.* – Wierzgać.
Dźwirze, dźwierze *stp.* – Drzwi.

E

Efemeryczny – Krótkotrwały, przemijający, złudny.
Elżbieta Batory *węg.* Báthory Erzsébet – Arystokratka węgierska zwana Krwawą Hrabinią z Čachtic. Siostrzenica króla polskiego Stefana Batorego. Urodzona 7 sierpnia 1560 w Nyírbátor. Zmarła 21 sierpnia 1614 roku w Čachticach. Według legendy Elżbieta Batory kąpała się we krwi młodych dziewczyc, by zyskać wieczną młodość.
Emnilda – Córka Dobromira, księcia słowiańskiego, trzecia żona Bolesława Chrobrego.
Empirejski, empiryjski – Rajski, niebieski, nieziemski. Przymiotnik od: Empireum *gr.* *Empyrios* – dosłownie: płonący, ognisty. Poetycko: najwyższa sfera, miejsce pobytu dusz błogosławionych, niebo, raj.
Enigmat – Tajemnica.
Enkefalin – Substancje naturalnie występujące w organizmie i pełniące funkcję regulatora poziomu bodźców bólowych docierających do mózgu (zmniejszają odczuwanie bólu).
Enocyjanin *daw.* – Termin kiperski. Czerwona barwa wina.
Eozynowy – Kolor. Odcień czerwieni, wpadający w intensywny róż.

F

Fantasmagoria *daw. przen.* – Urojenie.
Fantazma *stp.* – Wytwór wyobraźni, fantazji.
Farba *daw.* – Krew.
Fertać *daw.* – Machać, kręcić.

Fiksotka *daw.* – F. żeńska od: fiksat. Wariatka, obłąkana, dotknięta na umyśle.

Filka *stp.* – Chwilka. Zdrobniale od: fila *stp.* – chwila.

Firletka Chalcedońska, firletka płomińczyk *lc.* *Lychnis chalconica* – Roślina należąca do rodziny goździkowatych, zwana również krzyżem maltańskim, krzyżem Jeruzolimy lub regionalnie ceglarką. Wg dawnych wierzeń ludowych była środkiem pobudzającym do miłości.

Fratres Milites Christi de Prussia *lc.* – Łacińska nazwa Prusackich Rycerzy Chrystusowych. W Polsce pojawili się w 1228 roku, w Dobrzyniu nad Wisłą. Zwani byli Dobrzyńcami.

Fryz *pot.* – Koń fryzyjski. Rasa koni zimnokrwistych pochodząca z historycznej krainy Fryzji (w dzisiejszej Holandii).

Fulgur *lc.* – Ogień niebieski.

G

Galera – Okręt napędzany wiosłami.

Gangrena – Rozkład tkanek w żywym organizmie przez bakterie gnilne (beztlenowce).

Gańba *stp.* – Hańba.

Gapa *daw.* – Wrona.

Gardło *daw. pot.* – Gardło.

Geldy *daw.* – W mowie złodziejskiej: pieniądze.

Gędzic *daw.* – Grajek, muzyk.

Gęśle – Stary, prymitywny, ludowy instrument smyczkowy.

Giczoly *gw.* – Nogi.

Gid *daw.* – Obrzydliwiec, ktoś ohydny.

Giezło *stp.* – Obszerna lniana szata, długa

koszula.

Gilgamesz – Sumeryjski władca miasta Unug (Uruk).

Głagolica – Najstarsze pismo słowiańskie.

Głowica kolumny – Najwyższa, wieńcząca część kolumny, filaru lub pilastra.

Głownia, klinga, brzeszczot – Jedna z dwu podstawowych części każdej broni białej.

Głownia jest główną roboczą częścią broni tego typu. Służy do zadawania i odparowywania ciosów.

Głuptaszek *daw.* – Głuptasek.

Gniewliwy – Skłonny do gniewu, gniewny.

Godować *stp.* – Ucztować, bawić się, biesiadować.

Gody *daw.* – Uczta, biesiada. Uroczystość weselna.

Godzić się *daw.* – Ucztować, biesiadować.

Gon – Pościg psów gończych za zwierzyną, *przen.* – Polowanie.

Gorącz *gw.* – Skwar, upał, żar, gorąco.

Gospodzin *stp.* – Pan.

Góralski nóż – Długi, ostro zakończony do bicia świń.

Grapa *gw.* – Stromy grzbiet wzgórze, turnia; urwisko.

Grasant *daw.* – Rabuś, grabieżca.

Grąz – Trzęsawisko, topielisko, grząskie błoto.

Grododzierzca *stp.* – Naczelnik grodu, żupan, starosta grodowy.

Grodzianin *daw.* – Mieszkaniec grodu.

Grzdul *daw.* – Lekceważąco o dorosłym człowieku, chłopcu.

Gusła – Czary. Obrzędy, za pomocą których kapłani pogańscy (guślarze) dowiadawali się woli bogów, przepowiadali przyszłość i odczyniali na oczach

łatwowiernego ludu nadzwyczajne rzeczy.

Guślarz – Czarownik. Osoba zajmująca się czarami (gusłami).

Gwarunek *stp.* – Warunek.

Gynś *gw.* – Gęś.

H

Hadra *daw.* – Nędzna szkapa.

Hań *gw.* – Tam.

Hańta *gw.* – Tamta.

Haw *gw.* – Tu.

Henricus *łc.* – Henryk. Imię męskie.

Hermafrodyta – Osoba mająca zarówno męskie, jak i żeńskie narządy płciowe.

Hola! *daw.* – Wykrzyknik oznaczający: stój, zatrzymaj się.

Hore *gw.* – W górę.

Hostruchan *stp.* – Roztruchan. Duży ozdobny kielich, puchar.

Hurmą – Hurmem, gromadnie, tłumnie.

Hycnąć *daw. pot.* – Skoczyć.

Hydra – Wielogłowy potwór w mitologii greckiej wyobrażany najczęściej pod postacią wodnego węża.

Hyr *daw.* – Pogłoska, fama.

I

In saecula saeculorum *łc.* – Na wieki wieków.

Inako *stp.* – Inaczej.

Inędy *stp.* – Inną drogą.

Inkaust *daw.* – Atrament.

Inszy *daw.* – Inny.

Istoryjá *gw.* – Historia.

Iże *stp.* – Iż, że.

J

Jad – Trucizna.

Jamen *gw.* – Amen. Niech się stanie (z hebrajskiego).

Jancio *daw.* – W mowie złodziejskiej: żołnierz, woj.

Janioł *gw.* – Anioł.

Janiołek *gw.* – Mały aniołek. Zdrobnienie od Janioł – Anioł.

Jantar – Bursztyn.

Jantek *gw.* – Antek.

Jarowit – Zachodniosłowiański bóg wojny.

Jarzęga – Marchew.

Jasnoświatny *daw.* – Jasnego światła, błyszczący.

Jaszczurczy – Wykonany ze skóry jaszczurki.

Jata, jatka – Namiot.

Jaż *gw.* – Ja też.

Je *gw.* – Jest.

Jelec – Element broni białej służący do zabezpieczania ręki użytkownika przed ześlizgiwaniem się palców z rękojeści na ostrze i do blokowania ciosów przeciwnika.

Jenaczej *stp.* – Inaczej.

Jenerał *daw.* – Generał.

Jeno, ino *daw. gw.* – Tylko.

Jeseś *daw.* **Jeś** *stp.* – Jesteś.

Jeźli *daw.* – Jeżeli.

Jeżdżały *gw.* – Nadający się do jazdy.

Jętka – Bant, bont. Pozioma belka w górnej części wiązania jętkowego podpierająca krokwie.

Jęty *daw.* – Pojmany.

Jiro *jap.* – Czytaj Dziro. Japońskie imię męskie.

Jucha *daw.* – Krew. Najczęściej zwierzęca.

Juk – Skórzany wór mocowany na grzbiecie zwierzęcia, np. konia, osła.

Juraśny gw. – Jurny.

Juści gw. – Skrócona forma: **ajuści daw.** –

A jakże, ma się rozumieć, naturalnie; tak, tak właśnie.

Jutrze stp. – Jutro.

Jutrznia – Nabożeństwo zaranne, przed świtem.

Juże stp. – Już.

K

Kaduczny – Przeklęty, diabelny.

Kaj gw. – Gdzie.

Kajsi gw. – Gdzieś.

Kaleczny stp. – Kaleki.

Kancer łc. Cancer – Rak. Choroba nowotworowa.

Kańczug – Bicz.

Kapować daw. – W mowie złodziejskiej: patrzeć.

Karczmarczyk daw. – Chłopiec karczmarzki, parobek karczemny.

Karło daw. – Ozdobny fotel, siedzisko. Często bez oparcia.

Karmin – Czerwony, naturalny barwnik uzyskiwany pierwotnie z czerwca.

Karzyciel daw. – Ten, co karze, człowiek karzący, sędzia.

Katana jap. 刀 – Jednosieczny miecz japoński.

Kawaler daw. – Rycerz, szlachcic.

Kawalir gw. – Kawaler.

Każdą razą daw. – Za każdym razem.

Każden daw. – Każdy.

Kądy stp. – Dokąd.

Kdyby gw. – Gdyby.

Kie gw. – Kiedy.

Kiedy niekiedy – Od czasu do czasu.

Kiedykole, kiedykoli stp. – Kiedykolwiek.

Kiej gw. – Kiedy.

Kieló gw. – Ile.

Kijanka – Narzędzie do wybijania bielizny przy praniu.

Kiście przen. – Dłonie.

Klatka daw. – W stajni: zagroda dla konia zrobiona z desek lub żerdzi; boks.

Kląskać – O słowiku: śpiewać (trele, melodie).

Kłaczasty daw. – Kudłaty.

Kłóć daw. – Łupać (np. Łupać drwa, łupać czerepy mieczem).

Kmieciówna daw. – Córka kmiecia, chłopca.

Kmieć daw. – Chłop.

K'niej daw. – Ku niej, do niej.

Kokosz – Kura, kwoka.

Kokot stp. – Kogut.

Kolczany gw. – Kolczasty.

Kolczuga – Rodzaj zbroi wykonanej z gęstej plecionki z drobnych kótek.

Kole gw. – Koło; wkolo.

Kolec daw. – Kolczyk.

Kołatki łc. Anobiidae – Chrząszcze kołatka domowego. Atakują zarówno zdrowe, jak i stare drewno. Stanowią poważne zagrożenie dla mebli i innych przedmiotów z drewna.

Kompensata – Wyrównywanie wzajemnych roszczeń, odszkodowanie.

Komplementa daw. – Komplementy.

Kontent daw. – Zadowolony, usatysfakcjonowany.

Koń ardeński – Arden. Rasa zimnokrwistych koni, wywodząca się z górzystej prowincji Ardennes, na pograniczu Belgii

i Francji. Ich cechą charakterystyczną jest niebywała wytrzymałość.

Kończasty *daw.* – Szpiczasty, ostro zakończony.

Korpulentny *lc. Corpulentus* – Otyły, tłusty.

Kos *daw.* – Warkocz (kosa – warkocz).

Kosmonogi *daw.* – Mający nogi kosmate, porośnięte długą sierścią.

Kować *stp.* – Kuć.

Kowalczanka *daw.* – Córka kowala.

Koziół – Samiec sarny.

Kradzieżca *stp.* – Złodziej.

Krajan *gw.* – Mieszkaniec kraju.

Krasnolic *daw.* – Mężczyzna o pięknej twarzy, piękny.

Kraśny, krasny, krasy – Piękny, śliczny, przystojny.

Kreptuch *daw.* – Worek z owsem dla koni.

Krewny po mieczu *daw.* – Krewny po stroonie ojca.

Krezus – Bogacz. Od ostatniego króla Lidii, słynącego z wielkich bogactw.

Krol *stp.* – Król.

Krom *daw.* – Oprócz, prócz, poza.

Krypta – Sklepiona komora grobowa. Chowano w niej dostojników duchownych i świeckich.

Krzyw *stp.* – Winien.

Ktosik *gw.* – Ktoś.

Któren *daw.* – Który.

Kubrak *daw.* – Kurtka.

Kufa – Przednia część głowy wilka lub psa (pysk).

Kukła *daw.* – Lalka.

Kundys *daw.* – Kundel.

Kwaskawy *daw.* – Kwaskowy, kwaskowaty.

L

La, lo *gw.* – Dla.

Lafa *daw.* – Pensja, żołd, płaca.

Lak – Materiał mający właściwość mięknienia w podwyższonej temperaturze aż do postaci półpłynnej oraz zastygania w temperaturze pokojowej.

Latawiec – Demon z wierzeń słowiańskich. Utożsamiany z duszami poronionych dzieci lub nieochrzczonych.

Latoś *daw.* – Tego roku.

Latryna – Ubikacja, toaleta, szalet.

Lepciejszy *gw.* – Lepszy.

Leszyna – Jedna z wiosek należących do rodziny Wasalów.

Leśni *stp.* – Leśny.

Letalny – Śmiertelny.

Liber mortuorum *lc.* – Księga Umarłych.

Lichtarz – Stojący świecznik dla jednej świecy, podstawka do jej osadzania.

Lilak *pospolity lac. Syringa vulgaris L.* – Gatunek rośliny z rodziny oliwkowatych. Posiada przyjemnie pachnące kwiaty kwitnące w maju, niepoprawnie, choć pospolicie nazywany bzem.

Lisiurek *daw.* – Młody lis. Lisek.

Liszka *gw.* – Lis.

Litośny *daw.* – Litościwy.

Locha – 1) Samica świni; 2) Samica dzika.

Lubo *daw.* – Choć, chociaż.

Lucyfer, Lucyper – W religii chrześcijańskiej domniemany przywódca zbuntowanych aniołów, pokonany przez Archanioła Michała. Ciekawostką jest to, że do końca IV wieku n.e. imię to nie było utożsamiane przez kościół z upadłym aniołem. Nosił je nawet święty Kościoła Katolickiego – Św.

Lucyfer.

Ludokrajca *stp.* – Porywał chłopców i dziewczęta, by ich wywozić na targi wschodnie.

Lulkać *stp.* – Lulać, kołysać; bawić.

Lupieszczek *stp.* – Lubczyk.

Lupus non mordet lupum *lac.* – Wilk nie gryzie wilka.

Lurid *ang.* – Kolor. Śmiertelnie blady; trupi.

Ł

Łacno *daw.* – Łatwo, bez trudu.

Ładno *stp.* – Ładnie.

Łeż *stp.* – Kłam, fałsz, kłamstwo, łgarstwo.

Łokieć – Miara długości. Np. łokieć krakowski w XIII wieku = 64,66 cm.

Łomny *daw.* – Łamliwy, kruchliwy.

Łóżnik *daw.* – Materac wypchany włosiem, sianem, pierzem itp.

M

Mać, macierz *daw.* – Matka.

Majdan *daw.* – Plac publiczny, rynek.

Mało-wiele *gw.* – Trochę, niewiele.

Mamuna, mamona – Kobięcy demon z wierzeń słowiańskich. Porywał lub podmięniał nowo narodzone dzieci.

Manifestum non eget probatione *lc.* – Fakty powszechnie znane nie wymagają dowodu.

Mantyczyć *pot.* – Zrzędzić.

Markotny *gw.* – Zmartwiony.

Matać *daw.* – Kręcić, cygańić, oszukiwać.

Mążżeństwo *stp.* – Małżeństwo.

Miano *daw.* – Nazwa.

Miartywy *stp.* – Martwy.

Michał Anioł (Michelangelo Buonarroti) –

Malarz, rzeźbiarz, poeta i architekt, ur. 6 czerwca, roku 1475.

Michał, archanioł – Archanioł, książę aniołów, wódz Zastępów Niebieskich. W chrześcijaństwie uważany za pogromcę szatana i jego legionów. Wymieniany również w religii judaistycznej i islamie.

Miedziak – Pieniądz miedziany, łupak.

Miedźwiedź *daw.* – Niedźwiedź.

Miedźwa *gw.* – Czarownica, wróżka, wieszczka.

Miesiąc *daw.* – Księżyc.

Miesić *daw.* – Zagniatać ciasto.

Mieszka *daw.* – Pieszczotliwie od miedźwiedź (niedźwiedź). Misio, misiek.

Migutem *gw.* – Migiem, w mgnieniu oka.

Miniowy – Kolor: ciemnoczerwony.

Mitrzeć *daw.* – Tracić, marnować czas na próżno, na darmo; marudzić.

Mizerykordia *lc.* *Misericordia* – miłosierdzie – Krótki, wąski sztylet służący do dobijania rannego lub konającego przeciwnika.

Młody *przen.* – Nowy.

Młodziczka *stp.* – Dzieweczka.

Mojaśty *stp.* – Moja kochana.

Morfeusz – Bóg i uosobienie marzeń sennych w mitologii greckiej.

Morsus Diaboli *lc.* – Dosłownie: ukąszenie diabła. Czarcikęs łąkowy. Gatunek rośliny należący do rodziny szczeciowatych. Używany dawniej w lecznictwie.

Możliwy *daw.* – Możliwy.

Mrocz *gw.* – Mrok, zmrok.

Mroczy się – Zapada zmierzch, zmierzcha się, ściemnia się.

Muzyka *gw.* – Kapela.

Mydlnica – Odwar z korzenia mydlnicy lekárskiej. Używany do mycia w czasach gdy

nie znano mydła.

Myotis myotis *lc.* – Gacek duży. Gatunek ssaka z rzędu nietoperzy z rodziny mroczkowatych.

N

Na dobitkę – Na domiar, na dokładkę.

Na nadworzu *daw.* – Pod gołym niebem, na dworze.

Na ola Boga *daw.* – Do szczętu.

Na podorędziu – Pod ręką, na zawołanie, w pogotowiu.

Na sprzedaj *daw.* – Na sprzedaż.

Na spor *daw.* – Za obopólne korzyści wynikające z dokonanej transakcji, za nowy nabitek, za powodzenie.

Na ścieżaj *daw.* – Na oścież.

Na te bogi *daw.* – Na szczęście.

Na wrzeczy *daw.* – Rzekomo.

Nabajany *daw.* – Zmyślony, wymyślony.

Nabaczyć się *stp.* – Nadać się.

Nabić *daw.* – Obić, powlec.

Nabieluchny *daw.* – Bieluteńki.

Nabijany – Upiększony wbijanymi ozdobami (np. złotem, srebrem, kością słoniową, miedzią).

Nabity – Silnie zbudowany, krępy.

Nabliżać się *gw.* – Zbliżać się.

Nacz *stp.* – Na co.

Naczelny *przen.* – Naczelnik *aniel.* *Linnsoriquis*, dowódca, wódz. Naczelnik aniołów: dowodzący oddziałem (grupą) aniołów. W Armii Boga funkcję dowódców sprawują naczelnicy, podlegający głównemu naczelnikowi, którego tytułuje się generałem. Zatem: dowodzący całą Armią Boga to generał *aniel.* *Aganiqurellas*, dowódcy zaś mu podlegli to

właśnie naczelnicy lub potocznie – naczelnicy.

Naczynić *daw.* – Narobić.

Nadchmurzony *daw.* – Nieco nachmurzony.

Nadczłeczny *daw.* – Nadludzki.

Nadczłowieczy *daw.* – Nadludzki, nadziejski.

Naddroże *daw.* – Miejsce przy drodze.

Nade dniem *daw.* – Przed świtem.

Nadgrobiec *stp.* – Nagrobek.

Nadimię *daw.* – Przewisko, przydomek.

Nadmiar *daw.* – Niezmiernie.

Nadmorzyć *daw.* – Nieco wygłodzić.

Nadniebiański *daw.* – Wyższy od niebian, przewyższający niebian.

Nadobnie – Wdzięcznie, powabnie.

Nadra *daw.* – Zanadrze, pazucha.

Nadragi *stp.* – Spodnie męskie.

Nadrzewie *gw.* – Miejsce wśród koron i gałęzi drzew.

Nadskoczyć *daw.* – Zabiegać o czyjąś łaskę, o względy.

Nadwładny *stp.* – Zwierzchnik.

Nadwodzie *daw.* – Miejsce przyległe wodzie, nad wodą leżące, porzecze, brzeg.

Nadziak – Broń obuchowo-sieczna przypominająca z wyglądu młotek o drewnianym lub stalowym stylisku. Nazwa zapożyczona z tureckiego: nadżak, oznaczająca: czekan.

Nadziwować się *daw.* – Nadziwić się.

Nagabacz *stp.* – Wichrzyciel.

Nagabać *stp.* – Skusić, podkusić.

Najduk *stp.* – Pogardliwe: bękart, podrzutek, znajda.

Najmita *gw.* – Najemnik.

Najrzcęć *daw.* – Ujrzcęć, spostrzec, zobaczyć.

Najść *daw.* – Znaleźć.

Nakaleczyć – Okaleczyć wielu, jednego po drugim.

Nale *gw.* – Ale.

Namiotka – Chusta zamężnych kobiet (wieśniaczek).

Napiersnik – Osłona ludzkiego korpusu.

Nara *gw.* – Naraz.

Nastawać *daw.* – Nalegać.

Nastrachać *daw.* – Nastraszyć.

Naści! *daw.* – Masz! weź! bierz!

Nawyknąć *daw.* – Nauczyć się.

Nerwistość *stp.* – Drażliwość.

Nerwisty *stp.* – Nerwowy.

Ni do kogo *daw.* – Do nikogo.

Nie dopełnić – Nie dotrzymać.

Nie ma dziwu *daw.* – Nic dziwnego.

Nie wiada *daw.* – Nie wiadomo.

Nie zdoli *daw.* – Nie pomoże, nie da rady.

Niebarewny *stp.* – Bezbarwny, blady.

Niebawnie *daw.* – Niebawem, wkrótce.

Niebojan *stp.* – Ktoś, kto się nie boi.

Niebowy *daw.* – Kolor: niebieski, w kolorze nieba.

Niebronny *stp.* – Bezbronny.

Niechętny *daw.* – Niechętny.

Niecoperz *gw.* – Nietoperz.

Niecoś *daw.* – Nieco, trochę.

Nieczesny *stp.* – Nieuczciwy, niegodziwy, nieczny.

Niezlęczy *daw.* – Nieludzki.

Niedośpiałek – Nazwa ludowa: Jastrzębiec kosmaczek. Roślina z rodziny astrowatych.

Niedzienny *daw.* – Nocny.

Niekze *gw.* – Niechże.

Niemota *daw.* – Niemowa.

Nieochelstany *stp.* – Nieokiełznany.

Niepewnica *gw.* – Rzecz niepewna.

Niepilec *gw.* – Obcy.

Niepołomność *stp.* – Nieposłuszeństwo, krnąbrność.

Niepomału *daw.* **niepomale** *stp.* – Niezmiernie, wielce, mocno, bardzo.

Niepostrzegły *stp.* – Niewidoczny, niewidzialny.

Niepotrzebno *gw.* – Niepotrzebnie.

Niesporo *daw.* – Powoli.

Nieszczesny *stp.* – Nieszczęśliwy.

Niewiela *gw.* – Niewiele.

Niewinowaty *stp.* – Niewinny.

Niewólstwo *stp.* – Niewola.

Nieznajomiec *daw.* – Nieznajomy, obcy.

Nik *gw.* – Nikt.

Nikaj *gw.* – Nigdzie.

Nikto *stp.* – Nikogo.

Nimb – Aureola.

Ninie *stp.* **nynie** *gw.* – Teraz, obecnie.

Nowotny *daw.* – Nowy.

Nuż, Nuże *daw.* – Dalej, dalejże.

O

Obegnać – Odgonić, odpędzić.

Obiata *stp.* – Ofiara.

Oblat – W średniowieczu młodzieniec lub dziecko oddane na naukę do zakonu.

Obrzeszyć *daw.* – Obwiązać (np. liną, powrozem).

Obrzezak – Nóż ciesielski.

Obrzym *stp.* – Olbrzym.

Obuch – Tępo zakończona strona narzędzi takich jak młot lub siekiera.

Obzierać *daw.* – Oglądać, obrzucać, oceniać coś wzrokiem.

Ochłody *daw.* – Ten, który ochłodził.

Ocz *stp.* – O co.

Oczywisto *daw.* – Oczywiście.

Oćcowie *stp.* – Rodzice.
Ode – Od.
Odemścić *daw.* – Pomścić, zemścić się.
Odrząć – Odebrać.
Odrzwi *daw.* – Futryna.
Odtroczyć – Odwiązać, rozsypać.
Oficer *daw.* – Oficer.
Ogdakać *daw.* – Oczernić, obmówić.
Ogroza *daw.* – Przestrasz.
Omachlować *gw.* – Oszukać.
On *daw.* – Ten.
Onegdaj *daw.* – Niegdyś, onego dnia.
W późniejszych czasach wyraz ten oznaczał dzień przedwczorajszy.
Onędy, owędy *stp.* – Tamędy.
Ongi, ongiś *daw.* – Kiedyś, dawniej.
Opedzieć *gw.* – Opowiedzieć.
Opity *daw.* – Pijany.
Opoczysty *daw.* – Skalisty, kamienisty.
Oratorium – Miejsce do modlitwy.
Ordynans *daw.* – Rozkaz, polecenie.
Orxenus – Orxenus – Megawahadłowiec, prom kosmiczny przeznaczony wyłącznie dla najważniejszych oficjeli Nowego Porządku Świata i garstki oddanych im wybrańców z najbardziej wpływowych i bogatych rodów. Wyposażony we wszelkie niezbędne nowinki technologiczne zapewniające luksusowe życie w przestrzeni kosmicznej przez trzy stulecia bez potrzeby zawijania do stacji orbitalnych rozsianych po całym układzie słonecznym. Wyposażony we własną elektrownię, wytwornicę i uzdatniacz wody pitnej, jak również specjalnie przygotowane pokłady do produkcji żywności, hodowli zwierząt oraz uprawy roślin. Opancerzony i uzbrojony w broń najnowszej generacji, służy do zarządzania

i kontroli pozostałą przy życiu populacją ludzi żyjących na sztucznych planetach i wielkich platformach kosmicznych. Jest główną siedzibą kierownictwa – NOM (Novus Ordo Mundi *tc.* – Nowy Porządek Świata).

Oseń – Nóż zakrzywiony do obcinania gałęzi.

Ostanek raz *daw.* – Ostatni raz.

Ostrokończasty *daw.* – Ostro zakończony, szpiczasty.

Oślak *gw.* – Oślisko.

Otrok *stp.* – Chłopak, młodzieniec, młodziak.

Otton II – Król niemiecki i cesarz rzymski od 980 roku.

Otwarcie cygara – Polega na odcięciu końcówki na przykład obcinarką, gilotyną lub specjalnie do tego przeznaczonymi nożycami.

Otwór *daw.* – Okno.

Owczany *daw.* – Owczy, zrobiony z owczej wełny.

Owóz *stp.* – Otóż.

Ozeźlić się *gw.* – Zezłościć się.

Ożegnać *daw.* – Przeżegnać wszystko dookoła.

Ożgać się *stp.* – Spić się.

Ożreć się *daw.* – Objęść się.

Ó

Ówci *gw.* – Tamten.

Ówdzie – W innym miejscu; Nie tutaj.

P

Pacierz – 25 sekund potrzebnych na zmówienie Ojczy Nasz.

Padół – Miejsce położone niżej od otaczającego go terenu, dolina, nizina.

Pająk *przen.* – Żyrandol kształtem przypominający pająka.

Palisada, ostrokół – Drewniane ogrodzenie składające się ze wbitych jeden przy drugim pali, najczęściej ostro zakończonych i ustawionych prosto lub ukośnie.

Pancerz – Zbroja.

Papilio *łac.* – Motyl.

Parobek *gw.* – Syn.

Pasożytnicze pajęczaki – Kleszcze.

Pastorał – Długa, zdobiona laska zawinięta ślimakowato na końcu. Używana w kościołach chrześcijańskich przez biskupów i opatów. Również symbol władzy biskupów, książąt i królów.

Pasza – Tytuł wysokiego urzędnika w Turcji osmańskiej.

Pawęż – Tarcza drewniana powleczone skórą.

Pawik *łac. Inachis io* – Rusałka pawik. Kolorowy gatunek motyla z rodziny rusałkowatych.

Pazdury *gw.* – Paznokcie, pazury.

Pczoła *stp.* – Pszczoła.

Personat *łac. Personatus* – Osoba ceniona, szanowana; ważna osobistość.

Perun – Bóstwo słowiańskie. Bóg grzmotów i piorunów.

Pierwej *daw.* – Wpierw, wprzód, naprzód, z początku.

Pieszek *daw.* – Pionek. Najmniejsza figura w szachach.

Pięćórk *stp.* – Pięć.

Piktogram – Przedstawienie wyrazu za pomocą obrazka.

Pindyrynda *daw.* – Pogardliwie: kokietka,

kobieta narzucająca się mężczyznom, wdzięcząca się, nieporządna.

Plaskaty *stp.* – Płaski.

Pluskot *daw.* – Chlupot, plusk.

Plaksa – Beksa, mazgaj.

Plaz – Płaska część głowni miecza.

Płotka, płeć *łac. Rutilus rutilus* – Ryba z rodziny karpiowatych.

Po domowemu *daw.* – Jak w domu, jak u siebie.

Po jednak *daw.* – Po równo.

Po nowotnemu *daw.* – Po nowemu.

Pobłyskany *stp.* – Błyszczący, świecący.

Pocz *stp.* – Po co.

Podbechtać – Podjudzać, zbuntować kogoś przeciwko komuś lub czemuś.

Podcień – Otwarte pomieszczenie w dolnej części budynku ograniczone filarami lub słupami.

Podhysywać *gw.* – Podskakiwać.

Podle *daw.* – Obok czegoś, w pobliżu czegoś, koło czegoś.

Podłaźniczka – Czubek jodły, świerku lub sosnowa gałąź wieszana pod sufitem jako ozdoba w czasie Bożego Narodzenia.

Podrużyć się *daw.* – Zaprzyjaźnić się.

Podwoje – Okazałe drzwi dwudrzwiowe.

Podzwolić *gw.* – Pozwolić.

Pogańbić *daw.* – Zhańbić.

Poglądać *daw.* – Spoglądać, rzucać okiem.

Pogrzebiny *daw.* – Pogrzeb, pochówek.

Pogwarka – Poufała rozmowa, rozmówka, pogawędka.

Poinaczyć *daw.* – Poprzewracać do góry nogami.

Pokajać się *stp.* – Upokarzać się, uznając swe przewinienia, żałować.

Pokajnica *gw.* – Płaczka, żałobnica.

Pokazać się *daw.* – Okazać się.
Pokryć dług – Spłacić dług.
Pokuśnik *daw.* – Kusiciel.
Polenica *gw.* – Polana.
Polepa *daw.* – Warstwa gliny kładziona zamiast podłogi.
Pomaga Bóg *gw.* – Szcześć Boże.
Pomieniać się *daw.* – Zamieniać się.
Pomnieć *daw.* – Pamiętać, przypominać sobie.
Pomowa *daw.* – Oszczerstwo, potwarz, pomówienie kogoś o coś.
Pomór *daw.* – Zaraza.
Pomróż *daw.* – Dreszcz.
Pono *gw.* – Ponoć, podobno.
Popas *daw.* – Postój.
Popóźniej *gw.* – Nieco później.
Poprzeskakiwać *daw.* – Przeskoczyć co kolejno, jeden po drugim.
Popsnąć się *daw.* – Potknąć się, pośliznąć się.
Popsować się *stp.* – Popsuć się.
Poranie *gw.* – Wczesna pora dnia, poranek, ranek.
Poruczać – Oddawać pod czyjąś opiekę, powierzać.
Porządność *daw.* – Uczciwość, szlachetność.
Posażny *daw.* – Bogaty, majątny.
Posieka *daw.* – Polanka wśród lasu.
Poszczędzić *daw.* – Poskąpić.
Powała – Sufit.
Powieź *daw.* – Pęto.
Powijak *daw.* – Wąski pas płótna służący do owijania niemowląt.
Powody *daw.* – Lejce.
Półdnie *stp.* – Południe.
Półkoszki – Burty wozu uplecione z wikli-

ny.

Półtorak – Rodzaj miodu pitnego o największej zawartości alkoholu (15-18 procent).
Prawie *daw.* – Prawdziwie.
Prezbiter – W katolicyzmie: starszy stopniem duchowny; pomocnik biskupa.
Prezbiterium – Przestrzeń w kościołach i kaplicach rzymskokatolickich przeznaczona dla duchowieństwa oraz służby liturgicznej. Zwykle oddzielona od reszty świątyni podwyższeniem lub balustradą.
Promień – Promień strzały. Główny i najdłuższy element strzały.
Protonotariusz – Skryba, pisarz.
Proweniencja – Pochodzenie.
Pryncypalny – Główny, najważniejszy.
Prze Boga *daw.* – Na Boga.
Prze zdrowie *daw.* – Na zdrowie.
Przebrzydliwy *daw.* – Przebrzydły.
Przechera *daw.* – Krętacz, obłudnik.
Przechłodzić się *daw.* – Przeziębic się.
Przechodny *daw.* – Przechodzący, niemieszkający w tym miejscu, wędrowny.
Przeciwić się *daw.* – Sprzeciwić się.
Przecz *stp.* – Dlaczego.
Przezże, przecóż, prze cóż *daw.* – Dlaczegoż.
Przedarować *daw.* – Przekupić.
Przedawać *daw.* – Sprzedawać.
Przedwieczarz, przedwieczarze *stp.* – Pora przed nadejściem wieczoru, schyłek dnia.
Przedzierzgnąć się *daw.* – Przemienić się, przeobrazić, przekształcić w coś, w kogoś.
Przełomić *stp.* – Przełamać.
Przemiotać *daw.* **przemieść** *stp.* – Przetrzęsnać, przeszucać.
Przepatrywać – Przewidywać, widzieć,

odgadywać, przepowiadać.

Przepomnieć *daw.* – Zapomnieć.

Przepomóc *daw.* – Dać radę, sprostać.

Przeprzeć *daw.* – Przekonać.

Przerzec *stp.* – Odezwać się, przemówić.

Przesądzon *daw.* – Przesądzony.

Przeszywanica – Rodzaj miękkiego pancerza używanego w średniowieczu.

Prześladek *stp.* – Ślad, trop, szlak.

Prześnica *gw.* – Przecznicza.

Prześlować *stp.* – Przebić.

Przetraćć *daw. pot.* – Przekąsić, przegryźć.

Przybocznik – Anioł stróż (najczęściej żartobliwie).

Przydłamsić *daw.* – Przygnięść, przytłamsić.

Przygodzić się *stp.* – Przytrafić się, przydarzyć się.

Przygrozić *stp.* – Przymusić groźbami.

Przymiotny *stp.* – Zaraźliwy, zakaźny.

Przymroczyć *daw. przen.* – Zamroczyć, osłabić.

Przymroka *daw.* – Zmierzch, zmrok.

Przyrzeka *stp.* – Przyrzeczenie.

Pszono *daw.* – Proso.

Pytom *gw.* – Proszę.

R

Rachować *daw.* – Myśleć.

Rad nierad – Wbrew własnej woli, z konieczności.

Rajca *daw.* – Członek rady miasta.

Ranion *daw.* – Raniony.

Rapidus *lc.* – Szybki.

Refektarz – Duże pomieszczenie w klasztorze służące jako jadalnia.

Resentyment – Uraza, niechęć do kogoś

przechowywana w pamięci za wyrządzone krzywdy lub przykrości.

Rewizja – W wojsku: przegląd, lustracja.

Reż *daw.* – Żyto.

Rob *daw.* – Niewolnik, sługa; ten, który pracuje. Stąd: parob.

Roczyk *daw.* – Roczek. Zdrobniale od: rok.

Rodziciele *daw.* – Rodzice.

Rozdrapieżyć *stp.* – Rozszarpać.

Rozdurzyć *daw.* – Rozmiłować, rozkochać.

Rozgórze *daw.* – Przejście rozchodzenia się gór w równiny.

Rozkubaczyć *daw.* – Rozsiodłać.

Rozodziać *gw.* – Zdjąć z siebie ubranie, jakąś część garderoby.

Rozsierdzon *daw.* – Rozsierdzony.

Rubież – Grabież, rabunek, łupież; zbrojna wyprawa do innego kraju mająca charakter wyłącznie rabunkowy.

Ruczaj – Potok, strumień, rzeczka.

Rumcajs – Tytułowa postać z cyklu powieści Václava Čtvrta oraz z czechosłowackiego serialu animowanego dla dzieci w reżyserii Ladislava Čapka pod tytułem: Rozbójnik Rumcajs.

Runy – Alfabet runiczny. Służący do zapisywania tekstu, jak i używany w obrzędach magicznych.

Rusałka – Demoniczna istota w mitologii słowiańskiej, zamieszkująca pola i lasy, rzeki i jeziora.

Rycheza – Żona Mieszka II, córka Ezzona, hrabiego palatyna w Lotaryngii.

Rzechotać *daw.* – Rechotać (o żabach).

Rzecz prosta – Oczywiście, naturalnie.

Rzondco *gw.* – Rządca.

Rzutki – Zaradny, obrotny.

Rzyć *daw. gw.* – Dupa.

S

Sakurajima *jap.* 桜島 – Czytaj: Sakuradzi-ma. Aktywny wulkan w Japonii ulokowany na wyspie Kiusiu niedaleko miasta Kagoshima zamieszkanego przez ponad 600 000 ludzi.

Salwator *daw.* – Wybawca, zbawiciel.

Samiuszki *stp.* – Zdrobniale od: sam; samiusieńki, samiuteńki.

Samobójczyk się *daw.* – Popiełniać samobójstwo.

Samochotnie *daw.* – Dobrowolnie.

Samojedny *stp.* – Sam, jeden, w pojedynkę.

Samolubczy *daw.* – Egoistyczny.

Samolubiec *daw.* – Egoista.

Samolówka *daw.* – Pułapka.

Samorobny *gw.* – Własnej roboty.

Samorosły *daw.* – Dziko rosnący.

Samota, samotnia *daw.* – Samotność.

Samotem *stp.* – Samotnie.

Samowtór *daw.* – We dwoje.

Samozłuda *daw.* – Złudzenie.

Sanitus *łc.* – Dźwięk.

Saracen – Wyznawca Mahometa (Islamu).

Satrapa *przen.* – Tyran, ciemiężca.

Sążnisty – Bardzo wysoki, odznaczający się potężnymi rozmiarami.

Serce dzwonu – Ciężar kołyszący się wewnątrz dzwonu, uderzający w jego czaszę i sprawiający, że dzwon dzwoni.

Seroka *gw.* – Sroka.

Setnik – Dowódca oddziału wojskowego, składającego się ze stu osób.

Sfedorować – Ściągnąć (np. skórę z cielęcica). Termin rzeźnicki.

Sie strocho *gw.* – Boi się.

Sielna dzioucha *daw.* – Wieśniaczka, wiej-

ska dziewczka.

Signum *łc.* – Znak (hasło)

Sioło, siodło *daw.* – Wioska, osada, osiedle wiejskie.

Skarbnica *daw.* – Skrzynia na kosztowności.

Skazić *daw.* – Zatruć.

Skibka *gw.* – Kromka chleba.

Skoki – Nogi zająca.

Skonfudowany *daw.* – Zawstydzony.

Skórznie *daw.* – Skórzane buty z wysokimi cholewami. W tamtych czasach były symbolem statusu społecznego. Zwyczajny lud chodził w obuwiu z łyka roślinnego zwanego dawniej – postołami (łapcie), choć najczęściej z oszczędności poruszano się boso.

Skromliwy *stp.* – Skromny.

Słabość *daw.* – Choroba.

Słomianka – Mata, plecionka ze słomy.

Słyszadło *neo* – Zasłyszany głos osoby (rzeczy), która np. się przyśniła.

Smard *stp.* – Pogardliwa nazwa sługi, chłopca, niewolnika (śmierdziuch).

Smarkła *gw.* – Smarkata, smarkula.

Smętny *stp.* – Smutny.

Smrodnik *stp.* – Dupa, tyłek.

Smrodność *stp.* – Smrodliwość. Od słowa: Smrodny *stp.* – Śmierdzący.

Snadź *daw.* – Widocznie, prawdopodobnie.

Sneszka *stp.* – Synowa, żona syna.

Sparty *gw.* – Uparty.

Spatrzyć *daw.* – Patrzeć znaleźć.

Spinel *łc.* *Spina* – Strzała – Minerale wykorzystywane do wyrobu cennej biżuterii.

Spizowy dzwon – Odlany ze spizu, czyli ze stopu miedzi z cyną, cynkiem i ołowiem.

Spogodnieć *daw.* – Stać się pogodnym, wypogodzić się, rozjaśnić się.

Społek *stp.* – Społem, razem.
Spozierać zerkiem *daw.* – Spojrzeć, spoziierać ukradkiem.
Spożyć *gw.* – Spojrzeć, zerknąć.
Sprośnik – Człowiek sprośny, rozpustnik.
Srogostrojny *daw.* – Groźno głośny.
Sromać się *daw.* – Wstydić się.
Sromota, srom *daw.* – Wstyd, hańba.
Staja, staje, stajanie – Staropolska miara długości; Na przykład: 1 staja milowa = 893 metry.
Stalagmit – Naciek jaskiniowy, grawitacyjny, osiągający duże rozmiary. Może występować w postaci słupa, stożka, guza itp.
Stalaktyt – Grawitacyjny naciek jaskiniowy mający zazwyczaj kształt sopła.
Stanąć *daw.* – Zatrzymać się (gdzieś, u kogoś).
Statek *daw.* – Garnek.
Stawać sępem – Sprzeciwiać się.
Stągiew – Naczynie do przechowywania wody, zwężające się ku górze, na trzech nóżkach i z przykrywką.
Stągiewka – Mała stągiew. Naczynie drewniane zwężające się ku górze; kufel.
Stoić się *gw.* – Stawić się (gdzieś, w jakimś miejscu).
Stolec *daw.* – Tron, krzesło.
Stołp – Wieża ostatecznej obrony o wysokości 30-50 metrów. Z chwilą zdobycia twierdzy przez obce wojsko była ostatnim miejscem schronienia się i obrony przed najeźdźcą. W czasie pokoju nie była zamieszkiwana.
Stopień *daw. przen.* – Stanowisko.
Stójka *daw.* – Warta.
Stradny *stp.* – Biedny, nędzny.
Straszno – Strasznie.

Strażnica *daw.* – Budka dla straży (wartownia).
Strzyga – Rodz. męski: Strzyg, strzygoń. Demon słowiański podobny do wampira. Strzygami stawały się dusze ludzi, którzy urodzili się z dwoma sercami i (lub) z dwiema duszami, i z dodatkowym szeregiem zębów.
Strzymać się *daw.* – Wstrzymać się.
Strzymawać *stp.* – Wstrzymywać.
Strzyże – Wąsy zająca.
Stwoł *daw.* – Pień (drzewa).
Stwora *daw.* – Poczwara.
Styknać *gw.* – Zetknąć (podług stykać).
Sucherlawy *daw.* – Chuderlawy.
Suknia *daw.* – Koszula.
Sulica – Włócznia, dzida.
Sumować się *gw.* – Smucić się, troskać.
Surkot – Luźna długa szata zakładana przez głowę, które można odrzucić na plecy.
Swak *stp.* – Szwagier.
Synowica *daw.* – Bratanica. Dzieci swoich braci męczyzna dawniej nazywał synowcami i synowicami. Kobieta – bratankami i bratanicami.
Sysun *daw.* – Dziecko karmione piersią; osek, sysak, niemowlę.
Syta – Miód rozcieńczony w wodzie.
Sytko *gw.* – Wszystko.
Szady *daw.* – Siwy.
Szaflik – Otwarte naczynie o różnej wielkości.
Szaradny *daw.* – Brzydki, wstrętny.
Szczeroserdecznie *daw.* – Szczerze i serdecznie, z całego serca.
Szcześnie *stp.* – Szczęśliwy.
Szkaplerz – Prostokątne sukno z otworem

na głowę zakładane na habit zakonny.

Szkodzić *gw.* – Przeszkadzać, wadzić.

Szłom *stp.* – Hełm. Wyraz średniowieczny.

Zapóżyczony z gockiego: „hilms”.

Szmata, smata *daw.* – Suknia.

Szpiegierz *stp.* – Szpieg.

Sztych – Ostre zakończenie głowni miecza lub innej białej broni.

Szynkwias – Bufet w oberży, gospodzie, szynku.

Szyp *daw.* – Strzała.

Ś

Ślepa babka *daw.* – Ciuciubabka. Gra dziecięca polegająca na tym, że jedno dziecko zostaje ciuciubabką i zasłania się mu oczy. Pozostałe otaczają go i na dany sygnał ciuciubabka próbuje jedno z nich pochwycić, kierując się dochodzącymi odgłosami.

Ślimaczyć się *gw.* – Ślinić się.

Ślizgie *gw.* – Śliskie.

Śmiechliwy *gw.* – Śmieszny, zabawny.

Śnim *gw.* – Z nim.

Śpik *daw.* – Szpik.

Śrebzany *gw.* – Srebrny.

Śtyry *gw.* – Cztery.

Światły *daw.* – Wykształcony i zaznajomiony we wszystkich sprawach w królestwie.

Świątek *daw. pot.* – Duchowny, ksiądz, zakonnik.

Świebodny *stp.* – Wolny, nieskrępowany.

Świegotliwy *daw.* – Świergotliwy.

Świekr *stp.* – Teść. Ojciec żony.

Świetlica – Największa izba w domu, gdzie przyjmowano gości, urządzano ucztę.

Świętościwy *gw.* – Święty.

Świrkać *gw.* – Świergotać.

Świynty *gw.* – Święty.

T

Tajnica *daw.* – Tajemnica.

Tajnica-niezagadnica *daw.* – Tajemnica nieodkryta, niezbadana, nieodgadnięta.

Tajnik *daw.* – Kryjówka.

Takoć *daw.* – W ten sposób, w taki sposób.

Tamoj *gw.* – Tam.

Tamok *gw.* – Tam.

Taran – Machina oblężnicza lub sprzęt oblężniczy służący do rozbijania i wyważania bram i murów zamków i innych obleganych umocnień.

Tarpan *łac. Equus gmelini* – Wymarły gatunek dzikiego konia, zamieszkujący obszary leśne Europy.

Tarzyć *daw.* – Handlować.

Tatarskie ziele – Tatarak.

Tążyć *stp.* – Tęsknić.

Tchórzowaty *daw.* – Nieco tchórzliwy, nieco bojaźliwy.

Tegdy *stp. tedy* *daw.* – Wtedy, wówczas, w tamtym czasie, wtenczas.

Teló *gw.* – Tyle.

Tem *gw.* – Tym.

Teofano – Księżniczka bizantyńska, żona cesarza Ottona II.

Tera *gw.* – Teraz.

Testamentnik *stp.* – Ten, co sporządza testament, co zostawił testament.

Tetramorium caespitum *łac.* – Murawka darniowiec. Gatunek mrówki z podrodziny Myrmicinae.

Teże *stp.* – Też, także.

Tępota – Głupstwo.

Toć *daw.* – Przecież, wszak, wszakże.

Tok *gw.* – Tom.

Tokyo Midtown *ang.* (*jap.* 東京ミッドタウン *Tōkyō Middotaun*) – Wieżowiec w Tokio (Japonia), dzielnica Minato, o wysokości 248 m. Obejmuje powierzchnie biurowe, mieszkalne, handlowe, hotelarskie i rekreacyjne, a także Muzeum Sztuki Suntory.

Topienica *stp.* – Topielica (f. żeń. od: topień – topielec). Złowrogi, żeński demon w wierzeniach słowiańskich zamieszkujący zbiorniki wodne.

Toż – Wszak, przecież, wszakże.

Tronka – Skrzynka.

Trościna *daw.* – Trzcina.

Trójgłowisty *daw.* – Trójgłowy.

Trunna, truna *daw.* – Trumna.

Trupa – Zespół teatralny lub cyrkowy wystawiający przedstawienia.

Trzaska *daw.* – Drzazga.

Trzaskawica *daw.* – Błyskawica, piorun.

Trzech dziesiąt *stp.* – Trzydzieści.

Trzeczce – Oczy zająca.

Turczy, turski *daw.* – Turecki.

Turnia – Skalista góra o stromych zboczach i ostrym wierzchołku.

Tuszyć *daw.* – Mieć nadzieję, spodziewać się.

Tuteczny *stp.* – Tutejszy.

Tutki, tutok *gw.* – Tu, tutaj.

Tyle dale *daw.* – Tak daleko.

Tyli czas *daw.* – Tak długo.

we krwi.

Uchopić *daw.* – Ukraść.

Uciradło *stp.* – Kawałek płótna, chustka do wycierania twarzy.

Uczyniciel *stp.* – Wykonawca.

Udawić *daw.* – Uduścić.

Ugornik *stp.* – Czerwiec.

Ułapić *stp.* – Złapać, chwycić.

Um *daw.* – Rozum, mądrość, rozsądek.

Umbra *łc.* – Cień.

Umileniec *daw.* – Ulubieniec.

Unieść *daw.* – Uprowadzić, wykraść, porwać.

Upamiętać się *daw.* – Opamiętać się.

Upokornić *daw.* – Upokorzyć.

Urodliwy *stp.* – Dorodny, piękny, przystojny.

Urzeknięty *gw.* – Oczarowany, zauroczony.

Urzeszyć *gw.* – Uwiązać, przywiązać.

Urznąć się *daw.* – Skaleczyć się, zranić się.

Usadzisty *gw.* – Krępy.

Usilić *stp.* – Dokonać gwałtu.

Usmagać *gw.* – Wychłostać kijami, różgami.

Ustraszyć *daw.* – Przerazić, nastraszyć.

Uścignąć *stp.* – Dogonić, dopędzić.

Utinam falsus sim vates *łc.* – Obym był fałszywym prorokiem.

Utratność *daw.* – Rozrzutność.

Uwidzieć *daw.* – 1) zobaczyć, ujrzeć; 2) zamyslić sobie.

Uzwolnić *gw.* – Wyzwolić, uwolnić.

U

Ubaczać *stp.* – Przyglądać się, przypatrywać.

Ubeblany *neo.* – Upačkany.

Ubroczyć się *daw.* – Unurzać się w posoce,

V

Vampyrus *łc.* – Wampir.

Venefica *łc.* – Wiedźma.

W

W bartki iść – Mocować się wzięwszy się za kołnierze (pobić się).

W nuku *gw.* – We wnętrzu.

W obydwu rącz *stp.* – Oburącz.

W te razy *daw.* – Wtedy, właśnie wtedy.

W tę porę *daw.* – Wtedy.

W wieczór *daw.* – Wieczorem.

Wadera – Samica wilka, wilczyca.

Walczerz *stp.* – Waleczny mąż, znakomity wojownik.

Warchlak – Młode dzika (dziecko).

Warterz *stp.* – Wartownik.

Wartkonogi *stp.* – Szybki, szybko biegnący.

Waruj się *daw.* – Stój, powstrzymaj się.

Wawelski smok – Legendarny smok, zamieszkujący jaskinię (Smoczą Jamę) u podnóża wawelskiego wzgórza w Krakowie.

Wąpierz – Wampir.

Wciepnąć *gw.* – Wrzucić.

Wczera *gw.* – Wczoraj.

Wdzięchen *daw.* – Wdzięczny.

Wecz *stp.* – W co.

Wedle *gw.* – Obok, koło.

Wen *daw.* – Won, wynocha.

Wesoluchno *daw.* – Wesolutko.

Wędrownicze *daw.* – Podróźne.

Węgorek *daw.* – Węgorz.

Wianek – Symbol niewinności. Noszony przez dziewczęta i niezamężne kobiety.

Wić – Długa wiotka gałązka. Służąca na przykład do poganiania krów czy świń.

Widno *gw.* – Widać (nie widno – nie widać).

Wieczernia *stp.* – Wieczera, kolacja.

Wiele *daw.* – Wiele, ile.

Wielachny *gw.* – Wielki, bardzo duży.

Wielaleński *gw.* – Ogromny.

Wielbrąd *stp.* – Wielbłąd.

Wielgi *stp.* – Wielki.

Wielgolud *gw.* – Wielkolud.

Wielkomeński *stp.* – Wielce męzny, dzielny.

Wielkorosły *daw.* – Wysoki, rosły.

Wiewiórzycza *gw.* – Wiewiórka.

Wisiennik *daw.* – Ogród wiśniowy, miejsce zasadzone wiśniami.

Władyka *daw.* – Władca, pan.

Właśnik *daw.* – Właściciel.

Włodz *stp.* – Właściciel, ten co jest panem czegoś (kogoś).

Wnęk *stp.* – Wnuk (wnęka – wnuczka).

Wnijście *daw.* – Wejście.

Wniść, Wnijść *daw.* – Wejść.

Wojanin, wojec *daw.* – Wojak, żołnierz.

Wonczas *daw.* – Wówczas, wtedy, w owym czasie.

Woźca *stp.* – Woźnica.

Wpierwej *gw.* – Najpierw, wprzód, naprzód.

Wpośród *daw.* – Wśród; pośród.

Wprędce *daw.* – Wkrótce, niebawem, po upływie krótkiego czasu.

Wprzód *gw.* **wprzód** *daw.* – Przedtem, pierwej, dawniej.

Wracać upiorem – Wracać jako upiór, przeobrazić się po śmierci w upiora.

Wraz *daw.* – Natychmiast.

Wrazić *daw.* – Wetknąć, wsadzić, włożyć.

Wrony *daw.* – Czarny.

Wróża *daw.* – Wróżba.

Wróżda *stp.* – Krwawa zemsta krewnych zabitego dokonana na zabójcy.

Wrunąć *daw.* – Wedrzeć się.

Wrzawliwy *daw.* – Krzykliwy, hałaśliwy.

Wsio – Wszystko.

Wspominka *daw.* – Wspomnienie.

Wspomnieć *daw.* – Przypomnieć.
Wstecznicza *daw.* – Nierządnicza, dziewczka uliczna.
Wstronić *stp.* – Ustąpić komuś, czemuś.
Wszako, wszakoż, wszeko *daw.* – Przecież, wszakże.
Wszewąptie *gw.* – Wnętrznosci.
Wszyćko *gw.* – Wszystko.
Wszystcy *gw.* – Wszyscy.
Wtrykać się *gw.* – Wtrącać się, mieszać się.
Wybredzać *daw.* – Wybrzydzać.
Wyćmoktać *gw.* – Wyssać.
Wydzióbić *stp.* – Wyklóć, wybić.
Wygorzały *daw.* – Wypalony.
Wyhodować *daw.* – Wychować.
Wyimek *daw.* – Fragment, urywek z obszernego tekstu.
Wykarabkać się *gw.* – Wygramolić się.
Wykicać, wykicnąć *neo.* – Wybiec skądś lub zza czegoś (kogoś), kicając jak zając.
Wykoncypować *daw.* – Wymyślić, wpaść na pomysł, wykombinować.
Wykować *daw.* – Wykuć.
Wyląc się *daw.* – Urodzić się.
Wyłomić się *stp.* – Wyłamać się
Wymawiać się *daw.* – Tłumaczyć się, usprawiedliwiać się.
Wynijść *stp.* – Wyjść.
Wypepląć *gw.* – Wypić.
Wyrobnik *daw.* – Człowiek wynajmujący się do pracy lub jakichś usług za wynagrodzeniem.
Wysłaniec *daw.* – Wysłannik, posłaniec.
Wysochny *gw.* – Bardzo wysoki.
Wysoczki *gw.* – Wysoki.
Wytchnąć *daw.* – Wypuścić dech, odechnąć.
Wyżka *daw.* – Strych.

Wzdrygnięty *neo.* – Poruszony (przejęty) wzdrygnięciem się.

Wźdy *daw.* – Przecież.

X

Xiądz, ksiądz *daw.* – Księżę (władający lub właściciel księstwa). Z czasem zaczęto tak tytułować duchownych.

Xieni, xienia, ksieni, ksienia *daw. przen.* – Księżniczka, pani.

Y

Ychy *gw.* – Ano.

Yormūn – Czytaj: Jormun. Imię głównego bohatera książki.

Z

Z dalki *daw.* – Z daleka.

Z dziedziny *gw.* – Z wioski, ze wsi.

Z nadworza *daw.* – Z zewnątrz, z dworu, z miejsca na zewnątrz domu, spoza budynku.

Z niebaczką *stp.* – Znienacka, niepostrzeżenie.

Z przekpinką *neo.* – Z lekką kpina, z prześmiechem. Od wyrazu: kpinkować *daw.* – lekko kpić; podśmiewać się.

Z wysocza *stp.* – Z wysoka, z wysokości.

Za inkszym razem *daw.* – Kiedy indziej.

Za jedno *daw.* – Wszystko jedno.

Za widna *daw.* – Za dnia.

Zabaczyć *stp.* – Zapomnieć.

Zachłystnąć się *daw.* – Zachłystnąć się.

Zachorzały *daw.* – Niezdrow, chory, cierpiący.

Zachorzeć *stp.* – Zachorować.

- Zacz** *stp.* – Za co.
- Zadzierzgnąć** *daw.* – Zaczepić, umocować.
- Zagnoić** *daw.* – Zaropieć.
- Zagon** – Długi, wąski pas ziemi uprawnej, ograniczony bruzdami.
- Zagrzebion, zagrzebiony** *daw.* – Zagrzebany.
- Zagrzytnąć** *stp.* – Chrupnąć, trzasnąć (o łamanej kości, kręgach szyjnych).
- Zaiste** – Naprawdę, doprawdy, zaprawdę, w rzeczy samej.
- Zaistny** *stp.* – Prawdziwy, rzeczywisty.
- Zaketować** *gw.* – Zamknąć na haczyk.
- Zaklinić** *daw.* – Zaklinować.
- Zakłamaniec** *daw.* – Człowiek zadający kłam, mówiący nieprawdę, kłamca.
- Zakochały** *stp.* – Zakochany.
- Zali, azali** *daw.* – Czy.
- Zamierzak** *stp.* – Pora dnia od momentu schowania się słońca za horyzont do nastania ciemności, zmierzch.
- Zapaszny** *daw.* – Zapachowy.
- Zapłęgnąć się** *gw.* – Zagnieździć się.
- Zapóźnić się** *daw.* – Spóźnić się, opóźnić się.
- Zaraneek** *daw.* – Ranek, pora przed dniem, świt.
- Zarazieńko** *gw.* – Zaraz, prędko, natychmiast.
- Zarękawie** – Część zbroi żelaznej, osłaniająca rękę od łokcia do rękawicy.
- Zasep** – Smutek.
- Zaświecie** *daw.* – Zaświat.
- Zatrudliwy** *stp.* – Niezrozumiały, zawiły (w swojej budowie).
- Zausznica** *daw.* – Ozdoba noszona u uszu przez kobiety.
- Zawezwać** *daw.* – Wezwać.
- Zawidzieć** *stp.* – Zazdrościć.
- Zawistość** *stp.* – Zawiść, nienawiść pochodząca z zazdrości.
- Zawój** – Worek uszyty ze skóry i wypełniony sianem.
- Zawrzeć, zawrzyć** *daw.* – Zamknąć.
- Zawždy** *stp.* – Zawsze.
- Zazginać** *stp.* – Zaginać.
- Zaziębły** *daw.* – Wystudzony, ostygły.
- Zazula** *gw.* – Kukułka.
- Zażałować** *stp.* – Pożałować.
- Zbraniać się** *daw.* – Wzbraniać się, dawać opór, nie zgadzać się.
- Zbrocze** – Płytkie i szerokie wgłębienie wzdłuż główki miecza lub innej broni siecznej, służące zwiększeniu jego sztywności.
- Zbrodnik, zbrodzień** *daw.* – Zbrodniarz.
- Zbroja lamelkowa** – Inaczej płytkowa. Uzbrojenie ochronne wywodzące się od pancerza łuskowego.
- Zbyć się** *daw.* – Pozbyć się.
- Zdolić** *gw.* – Zdołać, dać radę, sprostać.
- Zdradźca** *stp.* – Zdrajca.
- Zdrygnąć się** *stp.* – Wzdrygnąć się (od zdrygać *stp.*).
- Zdrzymać się** *daw.* – Zdrzemnąć się.
- Zdwoić** *daw.* – Rozczepić, rozdwoić.
- Zejsć** – Umrzeć, zemrzeć.
- Zełknąć** *stp.* – Łyknąć.
- Zemrzeć** *daw.* – Umrzeć.
- Zestraszony** *gw.* – Przestraszony, złękniiony.
- Zezwłok** *daw.* – Ciało zmarłego, trup, zezwłok.
- Zeżyły** *gw.* – Zezłościł.
- Zgnojony** *daw.* – Zgniły, rozłożony, uległy rozkładowi.
- Zgoić** *daw.* – Zagoić.
- Ziele** *daw.* – Ziola.

Ziębota *gw.* – Ziąb.
Złotny *daw.* – Złoty.
Zmęczon *daw.* – Zmęczony.
Zmroczyć *daw.* – Przytępić (umysł), zamglić.
Znalezizna *daw.* – Znalezisko.
Zoczyć *daw.* – Zobaczyć.
Zrabanić *gw.* – Zwymyślać. Od słowa: rabanić *gw.* – krzyzczeć, wymyślać, gromić.
Zwiedzieć się *stp.* – Dowiedzieć się.
Zydel – Odmiana krzesła twardego.

Ż

Żrały, nieźrały *gw.* – Żrały – Dojrzały. Nieźrały – Niedojrzały.
Żreć *gw.* – Żreć.

Ż

Żagiew – Pochodnia.
Żartobniś *gw.* – Żartowniś.
Żąbr *daw.* – Żubr.
Żądno mi *daw.* – Pragnę.
Żech *stp.* – Żem.
Żelazna panna, żelazna dziewica – Urządzenie do wykonywania kary w kształcie i rozmiarze dopasowanym do ludzkiego ciała wyposażone wewnątrz w kolce.
W swojej książce, pod tytułem „Pani na Czachticach”, Jožo Nižnánsky, przedstawił żelazną pannę jako metalowy posąg z uwieszonym na szyi naszyjnikiem z drogich kamieni. Próba ściągnięcia go kończyła się schwytaniem ofiary w uścisku przez żelazną pannę i wysunięciem się śmiertelnych ostrzy z piersi metalowej kobiety.

Żerca *daw.* – Słowiański kapłan. Zajmował się między innymi składaniem ofiar.
Żgajek, zgaj *nazwa ludowa* – Ciernik. Gatunek ryby z rodziny ciernikowatych. Na grzbiecie ma od 2 do 5 kolców.
Żoły – Rodzina ptaków charakteryzująca się bardzo kolorowym ubarwieniem.
Żoncia *daw.* – Zdrobniale od żony: żonka, żoneczka.
Żywie? *daw.* – Żyje?